

Õiguskantsler

Teie 18.10.2016 nr

Meie 16.11.2016 nr 6-1/161277/1604706

Kriminaalmenetluse seadustiku § 215 lõike 1 põhiseaduspärasusest

Austatud avaldaja

Pöördusite õiguskantsleri poole palvega kontrollida kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi *KrMS*) § 215 lõike 1 põhiseaduspärasust ning Maksu- ja Tolliameti ja prokuratuuri tegevuse seaduslikkust.

KrMS § 215 lõige 1, mis näeb ette uurimisasutuse ja prokuratuuri määruste ja nõuete kohustuslikkuse nende menetluses olevates kriminaalasjades ja nende täitmise kogu Eesti Vabariigi territooriumil, on tõlgendatav põhiseaduspäraselt. Säte ei loo iseseisvat alust nõuete esitamiseks või määruste tegemiseks ega kellelgi subjektiivsete õiguste piiramiseks. Kõnealust lõiget tuleb mõista kriminaalmenetluse üldtingimusi täpsustava normina, mis on sellisena põhiseadusega kooskõlas. Siiski ei pruugi seadus olla Teie tõstatatud küsimuses üheselt arusaadav, mistõttu soovitan Justiitsministeeriumil kaaluda praktiliste probleemide ärahoidmiseks selle täpsustamist.

Tõlgendus, mille kohaselt võiks KrMS § 215 olla iseseisvaks aluseks määruse andmiseks või nõude tegemiseks, oleks põhjendamatu lai. See ei oleks ka loogilises kooskõlas mitmete muude KrMS sätete olemasoluga, mis reguleerivad detailselt määruse andmise õigust või uurimisasutuse ja prokuratuuri õigusi kriminaalmenetluses.

Uurimisasutusel ega prokuratuuril ei ole kriminaalmenetluse läbiviimisel õigust koostada määrust ega esitada nõuet ilma, et see tugineks konkreetsele ja selgele – ning seejuures KrMS § 215 lõikest 1 väljaspool seisvale – õiguslikule alusele. Nii annab KrMS § 140² õigusliku aluse kohaldada viibimiskeeldu, kui see on vajalik menetlustoimingu läbiviimise tagamiseks. Sellele tuginedes võib menetleja näiteks keelata läbiotsimise ajal sisenemise teatud territooriumile. Nõude esitamise põhjendatus võib tuleneda ka mõne menetlustoimingu olemusest, kuid sellisel juhul peab see nõue olema kooskõlas selle konkreetse menetlustoimingu otsese eesmärgiga.

Täiendava aluse vajalikkusele on viidanud ka Tallinna Ringkonnakohus Teie esitatud kaebust lahendades. Samuti toetab KrMS § 215 kitsendavat tõlgendust õiguskirjandus.¹

¹ Kergandberg/Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2012, lk 527, p 1.

Samas tekitab siiski kahtlusi KrMS § 215 lg 1 kooskõla põhiseaduse § 13 lõikest 2 tuleneva õigusselguse põhimõttega. Teie asja materjalidest nähtub, et Maksu- ja Tolliamet, prokuratuur, Justiitsministeerium ja kohus on tõlgendanud KrMS § 215 lõiget 1 ja selle seost põhiõiguste piiramise alustega kriminaalmenetluses kas teatud osas või täiel määral erinevalt. Osa neist on pidanud võimalikuks KrMS § 215 lg 1 käsitlemist põhiõiguste piiramiseks volitava normina.

Ebaselgust kohustustes alluda menetleja nõuetele süvendavad ka normid, mis puudutavad erinevate kriminaalmenetluse sfääri sattuvate isikute õigusi. Mitmes KrMS sättes nähakse ette menetlusosalise kohustus osaleda menetlustoimingus ning alluda uurimisasutuse või prokuratuuri korraldustele. Kahtlustatava, kannatanu ja tsiviilkostja selline kohustus sisaldub vastavalt KrMS § 34 lg 3 p-s 2, § 38 lg 2 p-s 2 ja § 40 lg 2 p-s 2. KrMS § 40² lg 3 p 2 näeb ette, et ka kolmas isik, kelle õiguste ja kohustuste üle võidakse kriminaalmenetluses otsustada ning kes on määrusega menetlusse kaasatud, peab osalema menetlustoimingus ja alluma uurimisasutuse või prokuratuuri korraldustele. Nende sätete taustal võib tekkida arusaamatusi eelkõige isikutega, kes ei kuulu loetletud menetlusosaliste hulka ning kelle õigused ja kohustused võivad jääda konkreetsetel juhtumil ebaselgeks.

Eelnev tekitab küsimuse, kas asjakohane KrMS regulatsioon on sõnastatud optimaalse selgusega ja kas selle kohaldajad suudavad Teie tõstatatud küsimuses normide sisu ühtmoodi mõista.

Kuigi KrMS-i on käesoleval juhul võimalik tõlgendada põhiseaduspäraselt, ei tohi sellise tõlgenduse hinnaks olla õigusselgusetus.² Tuleb arvestada, et tegemist on isikute põhiõiguste piiramist ja neile kohustuste panemist puudutava küsimusega, mille lahendamisel peab õigusselgus olema eriti hästi tagatud.³ Oluline ei ole üksnes see, kas KrMS § 215 tähendusest suudavad aru saada seda kohaldavad ametnikud, vaid ka see, et igal kriminaalmenetluse toimingutele allutatud isikul oleks võimalik ilma ebamõistliku pingutuseta aru saada, millisel viisil ja milliste normide alusel tema õigusi menetluses võib piirata.

Seetõttu edastan koopia oma kirjast ka Justiitsministeeriumile regulatsiooni täpsustamisvajaduse kaalumiseks.

Õiguskantsleri seaduse § 25 lõikest 2 tulenevalt jääb Teie avaldus Maksu- ja Tolliameti ning prokuratuuri tegevuse seaduslikkuse hindamise osas konkreetsetel juhtumil läbi vaatamata.

Nimelt ei tohi avaldusealuses asjas olla jõustunud kohtuotsust, süüteomenetlust või kohtumenetlust lõpetavat määrust ega samaaegselt toimuda kohtumenetlust, süüteomenetlust või kohtueelset kohustuslikku kaebemenetlust. Teie viidatud juhtumi puhul on tegemist kriminaalmenetlusega. Menetleja tegevuse kohta Teie vabaduse piiramisel ning prokuratuuri tegevuse osas selle karistusõiguslikul hindamisel tegi lahendi ka Tallinna Ringkonnakohus. Õiguskantsler ei saa hinnata sisulist õigusemõistmist puudutavaid asjaolusid ega anda suuniseid, kuidas kriminaalmenetlust läbi viia tuleks.

Kriminaalmenetluse käigus tõusetunud küsitavusi on võimalik vaidlustada KrMS-s sätestatud korras. Menetlusosalisel ja menetlusvälisel isikul on KrMS § 228 kohaselt õigus enne süüdistusakti koostamist esitada prokuratuurile kaebus uurimisasutuse menetlustoimingu või määruse peale, kui ta leiab, et menetlusnõuete rikkumine menetlustoimingu tegemisel või määruse koostamisel on kaasa toonud tema õiguste rikkumise.

² RKÜKo 16.05.2008, [3-1-1-88-07](#), p 31.

³ RKPJKo 20.03.2006, [3-4-1-33-05](#) p 22.

Täna Teid pöördumise ja küsimuse tõstatamise eest.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Koopia: Justiitsministeerium

Marju Agarmaa 693 8447
Marju.Agarmaa@oiguskantsler.ee

Mait Laaring 693 8432
Mait.Laaring@oiguskantsler.ee

Heili Sepp
Heili.Sepp@oiguskantsler.ee